

Predgovor

Velebit je najdaljši masiv celotnega Dinarskega gorstva, saj se razteza kar 150 km vzdolž Jadranskega morja. Zaradi svoje edinstvene reliefne razčlenjenosti, ki je rezultat značilne geološke zgradbe, in lege, ki predstavlja naravno mejo med notranjo Hrvaško in obalo, ima Velebit poseben status med ljubitelji narave, pohodniki in raziskovalci. Na območju Velebita se raztezata dva narodna parka, medtem ko park narave obsega celotno območje Velebita in njegovo bližnjo okolico. Površina zaščitene narave je večja kot na vseh ostalih območjih Hrvaške skupaj. Čeprav Velebit ni najvišji gorski masiv Hrvaške, ima izredno pomembno vlogo v hrvaški folklori in identiteti.

Najsevernejši del Velebita, ki leži med prelazoma Vratnik in Veliki Alan, je bil že zelo zgodaj prepoznan kot reliefno, botanično in speleološko izredno pester. Prav zato so bila na tem območju oblikovana ena od prvih zavarovanih območij na Hrvaškem, ki so bila kasneje združena v okvire Narodnega parka Severni Velebit. Skoraj samoumevno je, da je prav narava Severnega Velebita z različnih vidikov najbolj proučevano območje na Hrvaškem. Napisani so bili mnogi strokovni in znanstveni članki, ki interpretirajo različna področja. Dosedanje znanstvene monografije pa obravnavajo predvsem rastlinstvo in geološke značilnosti območja.

Pričujoča monografija je rezultat dolgoletnih raziskav Oddelka za arheologijo Univerze v Zadru in Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Oddelek za arheologijo Univerze v Zadru je v okviru raziskovanj zgodovinskih krajin in sprememb kulturnih krajin Severnega Velebita izvajal arheološka izkopavanja, terenske preglede, kartiranja in zračna snemanja tega območja. Člani Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani so v okviru sistematičnega kartiranja sledov pleistocenskih poledenitev na območju Dinarskega gorstva podrobno analizirali in interpretirali tudi Severni Velebit. Za potrebe te monografije je bilo opravljeno skupno terensko delo v okviru raziskovalnih ekspedicij, kjer so sodelovali člani obeh institucij. V okviru podrobnih terenskih analiz so bile opravljene dodatne raziskave, ki so objavljene v tej monografiji. Že med terenskim delom se je izkazalo, da je območje veliko bolj dinamično in raznoliko, kot navaja dosedanja literatura. Vsak del Velebita je zapleten dinamičen sistem naravnih in kulturnih procesov, rezultat tega pa sta izredno pestra in bogata naravna in kulturna dediščina.

Monografija obravnava kulturno, geomorfološko, glaciološko, naravovarstveno in vegetacijsko problematiko Severnega Velebita. V uvodnem poglavju so povzete splošne geografske in zgodovinske značilnosti Severnega Velebita (Vedrana Glavaš in Uroš Stepišnik). Sledi obsežno poglavje, ki razčleni geomorfološke značilnosti območja (Uroš Stepišnik, Borut Stojilković, Gal Hočevar), ter poglavje, ki interpretira njegovo poledenitev v hladnejših obdobjih pleistocena (Manja Žebre, Uroš Stepišnik). Obsežen pregled dinamike zgodovinskega razvoja je povzet v poglavju o kulturni krajini Severnega Velebita (Vedrana Glavaš). Zaščitena območja in inovativni pristop vrednotenja geodiverzitet na primeru Narodnega parka Severni Velebit je obravnavan v dveh ločenih poglavjih: Narodni park Severni Velebit (Borut Stojilković, Aleksandra

Trenčovska, Živa Novljan) in Geodiverziteta Narodnega parka Severni Velebit (Aleksandra Trenčovska, Borut Stojilković). Zadnje poglavje obravnava problematiko sprememb pokritosti tal na območju narodnega parka (Aleš Grlj, Živa Novljan).

Dosedanja arheološka raziskovana so pokazala, da je območje Velebita poseljeno od prazgodovine. Kulturna krajina Velebita je zelo dinamična in odraža prepletene prazgodovinske, antične, srednjeveške, novoveške in moderne kulturne elemente. Prav tako Severni Velebit predstavlja edinstveno okolje, kjer na poseben način součinkujejo elementi in procesi žive in nežive narave. Cilj monografije je predstavitev dinamike sprememb, ki so pomembne za razumevanje, vrednotenje, ozaveščanje in varovanje tega občutljivega območja za prihodnost.

Raziskave območja Severnega Velebita, ki so združene v tej monografiji, ne bi bile mogoče brez predhodnih raziskovalcev; na njihovih ugotovitvah tudi stojijo naše raziskave. Avtorji monografije se zahvaljujemo tudi upravi Narodnega parka Severni Velebit, ki je podprla in omogočila nekatere raziskave. Hvaležni smo upravniku planinske kočice na Zavižanu in meteorologu Anti Vukušiću za potrpežljivost, nasvete in občasno zavetje. Posebno smo hvaležni neverjetnemu poznavalcu vseh kotičkov Velebita Josipu Tomaiću iz Parka narave Velebit za vso pomoč, nasvete in občasno streho nad glavo. Zahvaljujemo se tudi Mirku Vukušiću iz Narodnega parka Severni Velebit za vodenje po nekaterih neznanih kotičkih Velebita. Hkrati se zahvaljujemo vsem sodelavcem Oddelka za arheologijo Univerze v Zadru in Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, ki so sodelovali pri terenskih analizah tega območja.

Uroš Stepišnik

Ljubljana, 20. marec 2018